

Téma:

**Ifjúságkutatások
Magyarországon**

részteljesítés

Időszak:

2014. május

Dátum:

2014. május 25.

SZÁZADVÉG
ALAPÍTVÁNY

SZÁZADVÉG
GAZDASÁGKUTATÓ KFT.

STRATEGOPOLIS
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI ÉS STRATÉGIAI KUTATÓ KFT.

Tartalom

A magyar ifjúságszociológia előzményei, kialakulása	2
<i>Az ifjúságszociológia igénye</i>	2
<i>Diákéletmód Budapesten</i>	5
<i>Kezdeti ifjúságkutatások (1970-1990)</i>	6
Munkásfiatalok	6
KISZ-kutatások	7
Nyolcvanas évek	8
Ifjúsági életmód és a kultúra	8
Józsa Péter kutatásai	10
Fontosabb kutatások	13
Irodalom	17

A magyar ifjúságszociológia előzményei, kialakulása

Ifjúságot tudományosan vizsgáló kutatásokról Magyarországon az 1960-as évektől kezdve beszélhetünk¹. A század elején, az 1930-as években a faluszociológia és a társadalomnéprajz dominált, majd a viszontagságos évtizedek után 1960-as években születhetett meg valójában a szociológia, mint tudomány. Különböző intézetek alakultak (KSH, MTA Szociológiai Kutató Intézet) és az egyetemeken is megjelent a szociológia tanszék (ELTE, Közgazdasági Egyetem). Az első szociológiai kutatások főleg a jövedelemkülönbségekről, a társadalmi mobilitásról, lakótelepekről, alkoholizmusról és öngyilkosságról szóltak².

Az ifjúságszociológia igénye

Az 1960-as évek végén már megjelent egyfajta diskurzus az ifjúságszociológiáról, annak tudományos létjogosultságáról, kutatási célok, célcsoportok, területek, módszerek vetődtek fel különböző folyóiratok hasábjain: „A társadalom minden rétege hallatja szavát és véleményt mond arról, milyen is a mai ifjúság. Az aggodalom és féltés jogos, de mindaddig nem alakul át társadalmi felelősséggé, törődéssé, amíg a szubjektív érzelmeket fel nem váltja az elméletileg és módszertanilag megalapozott tudományos vizsgálat, amelynek fő kérdése: *milyen valójában az ifjúság, nem mint egyének összessége, hanem mint társadalmi réteg* (...) Az ifjúságpolitikai kérdések átfogó, komplex jellegű vizsgálatára legalkalmasabb társadalomtudomány a szociológia”³. Hangsúlyozták a szervezett, átfogó tudomány létrehozását, melyben az eddigi kutatási eredmények rendszerezhetővé, közös rendszerben értelmezhetővé válnak. Konkrét javaslatok is felmerültek egy központi, kutatásokat koordináló intézmény létrehozásáról⁴.

Kezdetben az ifjúsággal kizárólag pedagógiai értelemben foglalkoztak, kutatták, mint csoportot, de a nevelés, az ideológia szempontjából és nem mint többtényezős, többretegű társadalmi jelenséget. Az ifjúságkutatást a „felnövő nemzedék nevelésének szolgálatába”⁵ állították.

1 A XX. században a magyar szociológiát (intézményeit, művelését) háromszor szüntették meg, s háromszor kellett újjászületnie Lsd. Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris Kiadó, 90. p.

2 Lsd. Andorka, 2006, 90. p.

3 (kiemelés a szerzőtől) Gombár József (1967): Gondolatok az ifjúságszociológiáról IN: Ifjúkommunista, 9. sz., 29. p.

4 Balogh István (1968): Javaslat az ifjúságkutatás központi szervezeti megteremtésére. [Kézirat] MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet, 5 p.

5 Petrikás Árpád (1969): Ifjúságkutatás a felnövő nemzedék nevelésének szolgálatában IN: Illés Lajosné (szerk.): Ifjúságkutatás. Budapest, Tankönyvkiadó,

Petrikás Árpád 1969-ben megjelent tanulmányában négy kutatási témát nevezett meg, amelyet az ifjúságkutatásnak vizsgálnia kell. A négy témakör (1) az ifjúság rétegeinek sajátosságai, (2) az ifjúság tevékenységeinek korcsoport szerinti vizsgálata, (3) az ifjúság erkölcsi, világnézeti, politikai állapotának elemzése, (4) az ifjúságra ható nevelési tényezők. Hozzátette, hogy a kutatás szükséges még az agitációs módszerek kialakításában is.

Katona Katalin nevelésszociológus 1965-ös ifjúságról szóló kutatásában országosan vizsgálta (5361 fős mintán⁶) a „16-20 esztendőes tanulóifjúság életfelfogását”⁷ szerelemről, családról, nemzedéki problémákról, munkáról, pályaválasztásról, és a boldogságról. Kutatásáról „Ifjúságunk problémái”⁸ című, „pedagógiai szándékkal íródott”⁹ könyvében számol be. Az eredmények a pedagógiára vonatkoznak szorosan simulva a szocialista ideológiához, például az érzelmi nevelés fontossága, a polgári környezetben nevelkedett szülők nevelési nehézségeiről olvashatunk. A kispolgári életforma okozta nemzedéki ellentétek¹⁰ pedagógiai megoldásáról egy helyen így ír: „ha a szocialista öntudatra neveléssel *együtt* megoldjuk az ifjúságnak a saját sorsa feletti döntés jogát, lényegében a generációnak tartott ellentéteket a pedagógia széles társadalmi értelmezésében kiküszöbölhetjük”¹¹.

A kor témához és tudományokhoz való hozzáállását tükrözi a könyvről, Veress Judit által írt cikk, melyben már megemlíti az ifjúságszociológiát, mint az öreg pedagógia fiatal testvértudományát¹². „A könyv híd a társadalmi valóság és a pedagógia feladatai között, szerencsés találkozása az ifjúságszociológiának és a pedagógiának”¹³ olvashatjuk a Társadalmi Szemle hasábjain. Kifogásolható e megállapítás, ugyanis a könyvben a szociológia inkább csak mint kutatási módszer van jelen s nem mint egy gondolkodási forma a fiatalok társadalmi jelenlétéről, problémáiról. A két „tudomány” egyensúlyát már a könyv tartalmi felosztása is bontja, hiszen pedagógiai előszó és pedagógiai utószó keretezi a (pedagógiai) tartalmat.

Vajó Péter már abban az időben felvetette a kutatásokkal kapcsolatos akadályokat, problémákat vizsgálva, hogy „A kutatások leszűkülnek az iskola oktató-nevelő munkájára.

6 Katona Katalin (1967): Ifjúságunk problémái. Budapest, Gondolat Kiadó, 19. p.

7 Lsd. Katona, 1967, 8. p.

8 Lsd. Katona. 1967, 206. p.

9 Lsd. Katona, 1967, 15. p.

10 Veress Judit (1968): Katona Katalin: Ifjúságunk problémái IN: Társadalmi szemle, 3. sz., 105. p.

11 (kiemelés a szerzőtől) Lsd. Katona, 1967, 128. p.

12 Lsd. Veress, 1968, 106. p.

13 Lsd. Veress, 1968, 106. p.

Nem elemzik eléggé az ifjúsági szervezetek problémáit vagy az iskolán kívüli hatásokat”¹⁴. A pedagógiai és ifjúsági kutatások összemosása hosszú ideig kérdésessé tette a kutatások besorolását, az ifjúság önálló szociológiai vizsgálatát. „Ennek az egybemosásnak az a reális alapja, hogy a pedagógiai kutatások tárgya – ha eltekintünk a pedagógia felnőttnevelési ágától, az andragógiától – szintén az ifjúsággal kapcsolatos. *Azonban nem minden ifjúsággal foglalkozó kutatás ifjúságkutatás!*”¹⁵. Ez a „tételmondat” 1973-ban fogalmazódott meg, mely már egyre inkább szűkíti a kutatás területét.

Ezen kívül, Vajó Péter szemléletbeli problémákat is megnevezett cikkében¹⁶: a jelenségek nem összefüggésben való értelmezése, a kérdőíves módszer túlsúlya, az általános szociológiai kérdések hiánya, a szakszociológiák eredményeinek feldolgozatlansága, a nem komplex szemlélet, és az eredmények társadalomtól elszakított értékelése.

A kutatások sürgető szükségességéről és problémákról, hiányosságokról folyó, egyre nagyobb cikkszámú eszmecsere következtében 1970-ben elindult az „Ifjúságszociológia”¹⁷ című könyvsorozat Szász János szerkesztésében, melynek első kötete „Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában”¹⁸ címet viselte. A módszertannal foglalkozó tanulmányokat neves szociológusok írták szakterületüknek megfelelő módszerről, megtalálható benne a reprezentativitás követelménye és a mintavétel módszerei, a szociológiai adatgyűjtés, a feldolgozás, az időmérleg-vizsgálat módszerei, a szociometriai és csoportdinamikai kutatási módszerek és az életmódkutatás is. A sorozat második (és egyben utolsó) „Pályák vonzásában”¹⁹ című kötetében egy 2593 fős kutatás alapján elemzik a budapesti fiatalok pályaválasztását szociológiai, szociálpszichológiai és pszichológiai vonatkozásait²⁰.

14 Vajó Péter (1969): Az ifjúság megismerésének tudományos kérdései és az ifjúságkutatás problémái IN: Ifjúkommunista, 8-9. sz., 48. p.

15 (kiemelés a szerzőtől) Rudas János (1972): Mivel foglalkozik a KISZ kb Ifjúságkutató Csoportja? IN: Ifjúkommunista, 2. sz., 58. p.

16 Vajó, 1969, 49. p.

17 Szász János(1970): Ifjúságszociológia és társadalmi gyakorlat IN: Valóság, 9. sz., 56-61. pp.

18 Cseh-Szombathy László (et al., 1970): Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában. Ifjúságszociológia 1. Budapest, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 136 p.

19 Gazsó Ferenc, Pataki Ferenc (et al., 1970): Pályák vonzásában. Ifjúságszociológia 2..Budapest, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 143 p.

20 Lsd. Szász, 1970, 57. p.

Diákéletmód Budapesten

1971-ben elkészült egy szociológiailag megalapozott életmódkutatás, mely a 14-18 éves középiskolás (I-III. osztályos) tanulók életmódját vizsgálta. „Korunk ifjúságának egyik legjellemzőbb vonása, hogy mindinkább diákifjúsággá válik”²¹ olvasható az 1971-es magyar diákéletmód vizsgálat téma-indoklásában. Ennek oka, hogy 1950-től az iskolázottsági adatok javulnak, egyre többen végzik el az általános iskolát és a szakképzésekkel rendelkezők száma is nő, mindemellett főleg a tizenéves tanulóifjúság aránya emelkedik”²².

Magyarországon ez az 1971-es vizsgálat volt az első, nagyobb lélegzetű kutatás ebben a témában, melyről a „Diákéletmód Budapesten”²³ című kötetben nyerhetünk részletesebb betekintést. A kutatás célkitűzései „politikai és pedagógiai – szükségletekből fakadtak”²⁴, mint például megismerni a középiskolások életmódját, terhelésüket, szabadidő felhasználását, a tanulók „interszónális mezőjének” jellegzetességeit, illetve az iskola szerepét életvitelükben. Kétfajta módszerrel készült a vizsgálat, „autokronografikus „naplózással” készült időmérleg”²⁵, és kérdőívezés. A kutatás fontosabb megállapításai közé tartozik, hogy a diákokat túlzott tanulmányi megterhelés és a szabadidő hiánya jellemzi²⁶, vezető tevékenység a tanulás²⁷, a gimnazistáknál első, a szakközépiskolásoknál utolsóhelyen áll a tanulás²⁸. A tanulók számára a legvonzóbb tevékenység²⁹ szépirodalom olvasása (63%) illetve tánczene hallgatása (38%). Vizsgálták még a szabadidős tevékenységeket, a művelődés szerkezetét (olvasás, moziba járás, színházlátogatás, zenei érdeklődés, képzőművészetek iránti igény, aktív művészeti tevékenység, a tömegkommunikációs eszközök használata és a sport, turisztika, utazás témaköre).

A társas viszonyokra és az iskolai közösségre vonatkozó vizsgálati rész „arra keresett választ, hogy milyen jellemző tüneteket mutatnak a fővárosi középiskolás fiatalok körében a hasonló korú társakhoz és a diákok társas mezőjében elhelyezkedő felnőttekhez (főként a szülőkhöz és

21 Gazsó – Pataki - Várhegyi (1971): Diákéletmód Budapesten. Budapest, Gondolat, 6. p.

22 Andrassy Márta – Vitányi Iván (1979): Ifjúság és kultúra. A fiatalok kulturális, művészeti magatartása. Kossuth Könyvkiadó, 10. p.

23 Gazsó – Pataki - Várhegyi (1971): Diákéletmód Budapesten. Budapest, Gondolat, 302 p.

24 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 35. p.

25 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 37. p.

26 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 49. p.

27 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 61. p.

28 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 82-83. pp.

29 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 96. p.

a pedagógusokhoz) fűződő kapcsolatok”³⁰. A legtöbb időt iskolán kívüli baráttal töltik, és a második helyen pedig osztálytársa-barát szerepel³¹. A család témakörében elmondható, hogy 83,7 százaléka a tanulónak ép családban él, és csupán 10,3 százalékának váltak el szülei, és főként vannak az alkalom jellegű közös programok³². A kutatás meghatározó a korszakban, s e széleskörű vizsgálat alapként szolgált a következő kutatásokhoz³³.

Kezdeti ifjúságkutatások (1970-1990)

Az ifjúságot vizsgáló kutatások kétfajta megközelítéséről beszélhetünk. Az egyik irány főleg a politika szemszögéből³⁴ közelíti meg az ifjúság problémáját³⁵, a másik irány pedig, amelynek kezdete Józsa Péter kutatásaival fémjelvezhető, a művészet aspektusából, kulturális közegben elemzi az ifjúságot.

Felmerült a kutatások műhelyek szerinti csoportosítása is, ám hamar kiderült, a hiányos adatok miatt nem lehetséges³⁶.

Munkásfiatalok

Az országos középtávú kutatási tervben kiemelt témáknak megfelelően kutatások indultak a munkásifjúság megismerésére és a KISZ-szel kapcsolatos témákban. Rengeteg cikk és tanulmány látott napvilágot a munkásifjúság témakörében. Vizsgálták helyzetüket, társadalmi szerepüket³⁷. Az első teljes és átfogó körülményét adta e témának Balogh István és Gál Róbert³⁸, aki hat fejezetben tárgyalták a munkásifjúságot: fogalmát, a munkásosztályhoz való viszonyát, sajátos vonásait, főbb csoportjait, a technikával való kapcsolatát. Természetesen „a munkásifjúság és a politika” témaköre sem maradt el. Megkülönböztették a) szakmunkások, technikusok, b) szakmunkástanulók, c) betanított munkások és d) segédmunkások csoportját. Érintették a munkásifjúság anyagi-szociális helyzetét, életmódjukat és a munkahellyel kapcsolatos jelenségeket is.

30 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 192. p.

31 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 205. p.

32 Lsd. Gazsó-Pataki-Várhegyi, 1971, 226. p.

33 Például a későbbiekben tárgyalt 1976-ban megjelent Szentirmai László szegedi egyetemistákról szóló kutatása

34 Tény, hogy a politikai irányvonal a kornak megfelelően áthatotta az összes kutatást, de külön lehet választani e két irányt.

35 Lsd. Gazsó Ferenc kutatásai

36 E problémát más is érintette Lsd. Fábri István – Horváth Tamás – Varga Noémi (2000): Empirikus ifjúságkutatások Magyarországon. Egy ifjúságkutatási adatbázis alapvonalai. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Jelenkor Társadalomkutató Műhely, 7. p.

37 Balogh István (1971): A munkásifjúság helyzetéről és társadalmi szerepéről. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 76 p.

38 Balogh István – Gál Róbert (1968): A munkásifjúság helyzetéről és társadalmi szerepéről (1. változat / Belső anyag). MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet, 112 p.

A problémakör körüljárása céljából 1973-ban nemzetközi konferenciát³⁹ szerveztek a szocialista országok tudományos akadémiái, s az előadásokról és a témához kapcsolódó egyéb tanulmányokról két tanulmánykötet⁴⁰ jelent meg 1975-ben magyar nyelven. 1978-ban pedig hat országra (köztük Magyarországra) kiterjedő összehasonlító kutatást végeztek a dolgozó ifjúság körében⁴¹, amelyről összefoglaló tanulmánykötet⁴² jelent meg „Dolgozó Ifjúság, orientációk és életutak” címmel.

Nagy érdeklődés övezte az ingázó fiatalok helyzetét ebben az időszakban, erről a témáról főleg folyóiratokban értekeztek a hozzáértők, s kutatták, hogy az ingázás milyen társadalmi, oktatási hatásokat rejt magában. Többek között ide kapcsolható Böhm Antal és Pál László Szociológia folyóiratban megjelent cikke⁴³ vagy Kamuti Gyula „A bejáró tanulókat érő különleges társadalmi ráhatások”⁴⁴ írása.

KISZ-kutatások

A KISZ-szel kapcsolatos, illetve a KISZ által folytatott (főleg politikai irányultságú) kutatásokról elmondható, hogy vizsgálta a KISZ helyét és szerepét az ifjúság nevelésében, a szervezet politikai és érdekvédelmi szerepét, az ifjúság politikai műveltségének és értékrendjének alakításában betöltött funkcióját, és az ifjúság szabadidejét is, olvasható a KISZ kutatási tájékoztatójában⁴⁵. Az első időszakban⁴⁶ R. Törzsök Erika vezetésével kutatás készült „Munkásfiatalok az építőiparban” címmel, Pál Tamás és Franciscy Zsuzsa a KISZ szerveinek tevékenységét vizsgálta, és egy politikai ismeretszint-vizsgálat is megvalósult, amelyet Diósi Pál és Varsányi Erika vezetett. Az ifjúság (politikai, gazdasági, technikai) műveltségéről, tudásáról kutatott Rudas János „Dolgozó fiatalok szakmai és társadalmi műveltsége és értékrendje a technikai fejlődés tükrében” címmel, illetve Diósi Pál „Az iparban dolgozó városi fiatalok politikai ismeretei”-ről. Szántó Miklós „Az iparban dolgozó városi fiatalok gazdasági ismereteit” vizsgálta.

39 Gazsó – Szénási (1975): A munkásosztály és az ifjúság. I. rész. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 1. p.

40 Lsd a bibliográfiában: Gazsó Ferenc – Szénási Józsefné (szerk., 1975): A munkásosztály és az ifjúság 1-2. rész. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete

41 Kovács Judit (1980): Fiatalok az iparban és egy nyitott társadalomban. Beszélgetés Gazsó Ferencsel IN: Magyar Nemzet, febr. 17., 10. p.

42 Gazsó Ferenc – Vlagyimir Subkin (1984): Dolgozó ifjúság, orientációk és életutak (Egy nemzetközi összehasonlító szociológia kutatás tapasztalatai). Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 238 p.

43 Böhm Antal – Pál László (1978): A bejáró munkások társadalmi munk szerkezetében IN: szociológia, 3. sz., 379-395. pp.

44 Kamuti Gyula (1977): A bejáró tanulókat érő különleges társadalmi ráhatások IN: Pedagógiai Szemle, 1. sz., 32-40. pp.

45 Békés Ferenc – Buga István – Fácányi Ödön – Schiffer Péter (1976): Tájékoztató a KISZ KB Politikai Képzési Osztály Ifjúságkutató Csoportjánál végzett kutatásokról. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 32 p.

46 Az itt felsorolt kutatásokat lsd. Békés – Buga – Fácányi – Schiffer (1976): Tájékoztató a KISZ KB Politikai Képzési Osztály Ifjúságkutató Csoportjánál végzett kutatásokról. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 32 p

Nyolcvanas évek

Az 1980-as évek első felében az ifjúság problémái újból előtérbe kerültek „a hetvenes évek közepének néhány éves csendesebb időszakának után”⁴⁷. Az ifjúságkutatás középpontjába került „a szocializációs folyamat, az értékképző, értékátadó, és értékelsajátító tevékenységek bonyolult szövedékének”⁴⁸ vizsgálata.

Az ifjúság életkörülményeit ismerhetjük meg részletesebben a KSH 1984-es kiadványa⁴⁹ segítségével, amelyben sokrétűen kerül tárgyalásra például a fiatalok demográfiai, foglalkozási jellemzői, lakáshelyzetük, munkakörülmények, anyagi helyzetük, utazási szokásaik.

„A magyar ifjúság léthelyzetének és szocializációjának legfontosabb kérdéseiről”⁵⁰ szóló, illetve az 1981-ben indított kutatások eredményeit bemutató, elemző tanulmányokat foglal egységbe „A magyar ifjúság a nyolcvanas években” címmel kiadott kötet⁵¹.

Gaszó Ferenc nevéhez kötődik egy fontos kiadvány⁵², amelyben szintén különböző témakörökre felosztott kutatási eredményekről olvashatunk. Megállapítja, hogy a fiatalok léthelyzetének feszültségei, a bérezés problémái, a lakáshiány egyre nagyobb problémákat szül. Bevezetőjében a fokozódó nemzedéki feszültségekkel indokolja a kutatások létjogosultságát.

Az ifjúságról rendszeresen készült statisztikai felmérés, melyet a KSH közölt Ifjúságstatisztikai adattár címmel.

Ifjúsági életmód és a kultúra

Az ifjúságot a kultúra, életmód (és nem a gazdaság, politika) oldala felől közelítő irányvonal fontosabb vizsgálatait, kutatásait a következőkben ismertetem. Az ifjúság kultúrában elfoglalt helyéről, szerepéről, kultúra-alakításáról már az 1970-es években elkezdődtek a kutatások. Az 1960-as években bekövetkező ifjúsági kultúra, mely a zenében, divatban bontakozott ki igazán, felkeltette a figyelmet ezen réteg kulturális aspektusaira is: „A fiatalok kulturális

47 (szerzőket lsd. Bibliográfia) A magyar ifjúság a nyolcvanas években. (1984) MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó. 5. p.

48 Gaszó Ferenc (1987): Társadalmi folyamatok az ifjúság tükrében. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 89. p.

49 Andics Jenő (1984): Az ifjúság életkörülményei. Ifjúság és társadalom, Ifjúságstatisztikai Közlemények. Budapest, KSH, 335 p.

50 (szerzőket lsd. Bibliográfia) A magyar ifjúság a nyolcvanas években. (1984) MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó. 6. p.

51 (szerzőket lsd. Bibliográfia) A magyar ifjúság a nyolcvanas években. (1984) MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó. 263 p.

52 Gaszó Ferenc (1987): Társadalmi folyamatok az ifjúság tükrében. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 90 p.

magatartása a hatvanas években keleten és nyugaton egyaránt megváltozott⁵³. Ugyanakkor ehhez a változáshoz a tömegkommunikációs eszközök gyors fejlődése is nagy mértékben hozzájárult, megváltoztatva ezzel az ifjúság viszonyokat, kapcsolatokat is, az egész életmódot.

Kutatásában az egyetemi ifjúsággal⁵⁴ foglalkozott Szentirmai László, akit az 1971-es diákéletmód kutatás ösztönzött arra, hogy a középiskolások mellett, az egyre növekvő számú egyetemista réteg is bemutatásra kerüljön. Célkitűzése volt alapot szolgáltatni a magyar felsőoktatás komplex kutatásának egyik aspektusához⁵⁵. „Egyetemi hallgatók Szegeden”⁵⁶című kutatásában részben az előző diákéletmód kutatás mentén haladva ismerteti az egyetemista (a József Attila Tudományegyetem hallgatóinak⁵⁷) munkaidő és szabadidő felépítését a tevékenységstruktúrákban. A kutatás nem volt országosan reprezentatív, nem állíthatjuk, hogy fedte az ország egyetemista rétegének tendenciáit, mégis lényegi megállapításokat tett a vizsgált csoporttal kapcsolatban. Többek között arra az eredményre jutott, hogy vizsgált egyetemisták munkaidő és szabadidő tevékenységstruktúráit befolyásolja a település, ahonnan érkeztek az egyetemre, illetve a szülők végzettsége és a családi kulturális környezet. A hátrányos helyzetűek kilátásait is számba veszi, és megemlíti az elsőévesek beilleszkedési problémáit, illetve az egyetemre kerüléssel bekövetkező életmódváltozást is. Kimutatta, hogy a társadalomban az egyetemista réteg rendelkezhet a legautonómabb módon idejével: „az egyetemi hallgatók (...) a legautonómabb módon szabhatják meg munka- és szabad idejük mennyiségét”⁵⁸.

Az életmód fontos része a sport. 1976-77-ben országos reprezentatív felmérés⁵⁹ készült a fiatalok sportolási szokásairól, a versenysporthoz való hozzáállásukról, a sport iránti érdeklődésről, tájékozódásról és szurkolásról. Az ifjúság nagy részét érdekli a sport, csupán a megkérdezettek 12 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem érdekli⁶⁰.

53 Andrassy Mária – Vitányi Iván (1979): Ifjúság és kultúra. A fiatalok kulturális, művészeti magatartása. Kossuth Könyvkiadó, 3. p.

54 Már 1914-ből találhatunk az egyetemi ifjúsággal foglalkozó –inkább szociál- és ifjúságpolitikai témakörbe sorolható-kéziratot. Entz Béla „statisztikai ívek” segítségével tárt fel az anyagi nehézségekkel küzdő csoportot, 806 diákot kérdezett meg, melyből 45,8 % eltartottként élt és tanult. Entz Béla (1914): Hogyan segítsünk a budapesti diáknymoron (Kézirat gyanánt). Budapest, Márkus Samui Könyvnyomdája 16 p.

55 Szentirmai László (1976): Egyetemi hallgatók Szegeden. A munkaidő és a szabadidő tevékenységstruktúrája. Budapest, Gondolat, 254. p.

56 Szentirmai László (1976): Egyetemi hallgatók Szegeden. A munkaidő és a szabadidő tevékenységstruktúrája. Budapest, Gondolat, 306 p.

57 Lsd. Szentirmai, 1976, 254. p.

58 Lsd. Szentirmai, 1976, 258. p.

59 Angelusz Róbert – Tardos Róbert (1977): A fiatalok és a sport (Adalékok egy empirikus kutatás eredményei alapján). Közlemények 5. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 21 p.

60 Lsd. Angelusz – Tardos, 1977, 11. p.

Nagy változásokat nem mutat az előző kutatáshoz viszonyítva az 1981-es vizsgálat⁶¹, amely során ezer 14-30 éves fiatalot kérdeztek a sportról, az ahhoz való viszonyáról, a szubjektív fizikai állapotáról és a KISZ szerepéről a sportban. „Az ifjúság és a sport” címen olvashatunk az eredményeiről.

Józsa Péter kutatásai

Elsőként Józsa Péter (1929-1979), művészetszociológus 1972-es *Kulturális blokkok Budapesten*⁶² című kutatásának egy részében, a fiatalok filmhez való viszonyának vizsgálatakor értekezett az ifjúságszociológia jogosultságáról részletesebben. Maga a művészetszociológiai kutatás célja „három-négy legélesebben körülhatárolhatóan látszó kulturális blokk létezésének empirikus igazolása”⁶³ volt, az olvasás és moziba járás területe⁶⁴ mentén. „A film és az ifjúság”⁶⁵ című tanulmányban három pont mentén megfogalmazza meg az ifjúságszociológia létjogosultságának problémáját:

„1. mennyiben különböznek egy-egy réteg serdülői, ill. fiataljai a megfelelő réteg felnőttjeitől; 2. mennyiben vannak a serdülőknek, ill. fiataloknak e rétegei között más különbségek, mint a felnőttek megfelelő rétegei között; 3. mennyiben vannak az illető társadalomban a serdülőknek, ill. fiataloknak együtt véve más jellemzői, mint a felnőtteknek együtt véve”⁶⁶. Kiváló szakmai tudással, lényegbevágó, szociológiai gondolkodásmóddal közelíti meg az ifjúság definícióját és egyben az ifjúságszociológia alaptézisét szolgáló fogalmi kört. Mivel e kérdések tisztázása hazai viszonylatban addig nem valósult meg, külföldi kutatásoknál keresi a választ.

Az eredményekből (a feltett három kérdésre válaszul) megfogalmazza, hogy (1) egy társadalmi réteg ifjúsága eltérően viselkedik – éppen ifjúsági léte miatt – az azonos réteg felnőttjeinek viselkedésétől⁶⁷, (2) „az ifjúság különböző rétegei közötti különbségeket elsődlegesen maguknak az eredendő rétegeknek a különbségei határozzák meg”⁶⁸, (3) az ifjúság egészére vonatkozó és a felnőttektől eltérő jellemzői nehezen vizsgálhatók, inkább

61 Zsíros Mária (1983): *Az ifjúság és a sport* (Egy közvéleménykutatás tapasztalatai). Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 27 p.

62 Józsa Péter (1973): *Kulturális blokkok Budapesten. Részeredmények III.* Népművelési Intézet, 186 p.

63 Józsa Péter (1972): *Kulturális blokkok Budapesten. A kutatás kiindulópontja, hipotézisei, tervezete, vázlatos ismertetése és néhány részeredménye.* Budapest, Népművelési Intézet, Kutatási Osztály, 23. p.

64 Lsd. Józsa, 1972, 24. p.

65 Lsd. Józsa, 1973, 167-185. pp.

66 Lsd. Józsa, 1973, 168. p.

67 Lsd. Józsa, 1973, 169. p.

68 Lsd. Józsa, 1973, 169-170. pp.

specifikus korszakokban jelenik meg együttes „válasz” valamilyen jelenségre (pl. hippimozgalom vagy beat)⁶⁹.

Ezen elméleti problémák tisztázása után Józsa Péter a filmhez, mint „specifikus esztétikumhoz való viszonyt” vizsgálta az ifjúság körében. Összetett és kifejezetten művészetszociológiai megközelítés jellemzi a kutatást.

Az első átfogó képet a magyar ifjúság egyik részének mentalitásáról⁷⁰ az 1979-es kutatás adta, mely szintén Józsa Péter nevéhez fűződik. „A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele, érték – és mentalitás – struktúrája” címet viselő kutatás abban is jelentős, hogy „egyike a ma még változatlanul igen ritka empirikus tudásszociológiai felvételeknek”⁷¹ olvasható a kutatási tanulmányban. 18 városban⁷² történt az adatfelvétel, tömegmértű, országosan reprezentatív mintán. Három korosztályt, a 14-17, 18-21 és 22-25 éves dolgozó és tanuló fiatalokat kérdeztek, nemek szerinti egyensúlyt betartva. Az eszközök igazán széles spektrumát kihasználva, mélyinterjúk, megfigyelés, esettanulmányok, élettörténetek, csoportos interjúk, tesztek, szemiotikai vizsgálatok, életterv készíttetés módszerét és standard kérdőíveket is felhasználtak a vizsgálathoz. Figyelemre méltó, hogy már az apa foglalkozása és iskolázottsága alapján is elemzik az ifjúság élethelyzetét, iskolázottságát és foglalkozását.

Érték összefüggések esetében az egyházhoz tartozást és a párttagságot, a családi értékvilág társadalmi típusait vizsgálták (szülőkép, eszménykép, ítélet a szülők életéről, szülőkép társadalmi összefüggései). Ugyanakkor tíz kulcsértéket is megfogalmaztak, amelyet értékelniük kellett a válaszadóknak aszerint, hogy a) életcélja volt-e szüleinek, b) milyen mértékben valósult meg a számukra és c) életcélja –e saját maga számára is⁷³. Saját életcélként leginkább a családi életet, a rendezett életet választották, és a kutatás kimutatta, hogy „ifjúságunk értékrendszerére elsődlegesen jellemző a privát orientáció”⁷⁴.

A kutatás által megismerhetjük a fiatalok objektív társadalomképét is, például, hogy mit gondolnak arról, hogy mitől függ a társadalomban elfoglalt hely.

69 Lsd. Józsa, 1973, 173. p.

70 Józsa Péter (1979a): A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele, érték- és mentalitás-struktúrája. A KISZ KB Ifjúságkutató Csoportjánál 1973/74-ben lezajlott felvétel anyagai. I., kötet, Dokumentáció - Előzetes jelentés. Budapest, Népművelési Intézet., 7. p.

71 Lsd. Józsa, 1979a, 7. p.

72 Budapest, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, szeged, Gödöllő, Kiskunfélegyháza, Várpalota, Jászberény, Szentes, Gyula, Esztergom, Mosonmagyaróvár, Kazincbarcika, Dunaújváros, Kiskörös, Balassagyarmat

Lsd. Józsa, 1979a, 6. p.

73 Lsd. Józsa, 1979b, 97. p.

74 Lsd. Józsa, 1979b, 99. p.

Kitekint a magyar viszonyokból, s nemzetközi összefüggésbe helyezi a magyar olvasásszociológiai és érték vizsgálatot az a meghatározó kutatás⁷⁵, amely magyar-francia együttműködésben jött létre, s amelyben a magyar oldalt Józsa Péter vezette. A kérdőívek Budapesten és Párizsban kerültek felvételre, egy magyar (Fejes Endre: Rozsdatemető) és egy francia (Georges Perec: A dolgok) regény elolvasatása után. A vizsgálat azért kiemelkedő, mert lehetőséget ad arra, hogy feltérképezze az olvasás mentén, hogy egy hazai regény és egy külföldi regény milyen hatást vált ki, hogyan értelmezhető két országban. Számomra a kutatás főleg azon dimenziója mérvadó, amikor a mintát két életkori osztályra bontva⁷⁶, a fiatalok és idősek alapján elemezték az eredményeket. A francia mintában (a francia regény olvasásánál) a legerősebb ellentét a munka világához kapcsolódott, miszerint az idősebbek a munkát nemcsak mint szükségszerűséget, hanem mint érdeket is definiálják, "lehetőséget a személyiség fejlődésére és a szabadság számára"⁷⁷. Ezzel szemben a fiatalok azt kívánják, hogy a „munka biztosítsa mélyebb értelemben a kielégülést, azaz több legyen a pusztán „életlehetőséget” biztosító tényezőknél”⁷⁸, maga az önmegvalósítást jelentse. Másik dimenzió, amelyben eltérnek a válaszok, az elkötelezettség irányvonalai. Az idősebbek az elkötelezettséget egyéni aktusként, míg a fiatalok közösségi cselekvésként definiálják. A magyar regény értelmezésénél különbséget mutatott a két korosztály, egyrészt a családhoz való hozzáállásban, a szükségszerűség, determinizmus regényben való megjelenésében és a sors kérdésében. Összefoglalóan az olvasható a kutatás elemzésében, hogy „a fiatalabbakra mindkét regény vonatkozásában azok az álláspontok a jellemzők, amelyek mögött az *eszmény követelménye* húzódik meg”⁷⁹, míg az idősebbeknél a viselkedésmód regényenként eltérő, tehát közrejátszik, hogy a regény hazai vagy külföldi⁸⁰.

Az olvasási szokásoknál maradva, a Magyar Ifjúság című lapról készítették panelvizsgálatot⁸¹ 1974-ben. Öt héten keresztül a jelentkezőknek hetente értékelniük kellett egy kérdőív segítségével az adott számot.

1975-ben „A fiatalok újságolvasási szokásait”⁸² kutatta Horváth Ágota és Sik Endre 1000 fős reprezentatív mintán⁸³. Leírásuk alapján az újságolvasási kultúra két szintjét vizsgálják, az

75 Józsa Péter – Leenhardt, Jacques (1981): Két főváros – két regény – két értékvilág. Olvasásszociológiai kísérlet. Gondolat, 530 p.

76 Lsd. Józsa – Leenhardt, 1981, 114. p.

77 Lsd. Józsa – Leenhardt, 1981, 116. p.

78 Lsd. Józsa – Leenhardt, 1981, 116. p.

79 (kiemelés a szerzőtől) Lsd. Józsa – Leenhardt, 1981, 396. p.

80 Lsd. Józsa – Leenhardt, 1981, 396. p.

81 Szabó Ildikó (1976): A Magyar Ifjúság olvasói panelvizsgálata. Résztanulmányok: Kárpáti Zoltán, Andor Mihály. Közlemények 2. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 61 p.

82 Horváth Ágota – Sik Endre (1976): A fiatalok újságolvasási szokásai. Közlemények 3. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 42 p.

egyén és az újság viszonyának mennyiségi viszonyát, és az egyén és az újság minőségi viszonyát. Olvasnak-e, napilapot, folyóiratot, hetilapot. Külön vizsgálja az ifjúsági lapokat és olvasóit, ez inkább a kiadónak fontos adat.

Fontosabb kutatások

Az ifjúság esetében a zene meghatározó tényezője a kultúrának, és főleg a 60-as évek, 70-es években lezajlott változások kulcsszereplője. Az 1970-es évek elejére Magyarországon a beat együttesek száma 2000-re növekedett⁸⁴.

Vitányi Iván vezetésével e témakörben 1969-től kezdődtek kutatások. Az első vizsgálat 1969-ben a beatmozgalom kialakulásával és helyzetével foglalkozott, melyről részletesebben a „Beat”⁸⁵ című könyvben olvashatunk. A 18 éves ifjúság zenei érdeklődésével, és a Kodály-módszert alkalmazó általános iskolák hatásával foglalkozik az 1970-71-ben folytatott kutatás, amelynek során 400 mélyinterjút készítettek a kutatók⁸⁶.

Pedagógiai-pszichológiai jellegű vizsgálatot is folytattak a beatklubokkal kapcsolatban, amelyben a közösségi együttlétek formáit vizsgálták, illetve különböző módszerekkel kísérletezte a csoportok alakítása céljából⁸⁷.

A beatról megállapították, hogy különböző zenei stílusokkal is összefér. Felméréseik szerint a Kodály-módszer alapján működő iskolák nagy eredményeket érnek el a zene területén. Az ifjúság újfajta magatartásában „egy olyan igény jelentkezését kell látnunk, amely (...) az ifjúság saját zenei tevékenységével kívánja a mindennapok művészi élményét biztosítani”⁸⁸. Az ifjúság készít zenét az ifjúságnak. Ez is az önállósodó kultúra egyik tényezője, amelyen keresztül egyúttal szembehelyezkedik a felnőtt kultúrával.

Losonczi Ágnes saját korát a zene és az ifjúság összefüggésében vizsgálta. „Zene – Ifjúság Mozgalom”⁸⁹ című művében a társadalmi térben az ifjúság zenéjét vette sorra koronként, érintve a kórusmozgalmakat, a tánczenét, a dzsesszt, és a beat jelenségét. Huszonöt esztendő került elemzése alá, amely az ifjúság szempontjából különösen fontos, új életformák, új

83 Lsd. Horváth – Sik, 1976, 6. p.

84 Vitányi Iván (1972): Az ifjúság zenei magatartásvizsgálata Magyarországon. Rádió és Televízió Szemle, 4. sz., 15. p.

85 Vitányi Iván (1969, szerk.): Beat. Budapest, Zenemű Kiadó, 186 p.

86 Lsd. Vitányi, 1972, 17. p.

87 Lsd. Vitányi, 1972, 18. p.

88 Lsd. Vitányi, 1972, 21. p.

89 Losonczi Ágnes (1974): Zene – Ifjúság Mozgalom. Budapest, Zeneműkiadó, 338 p.

gondolkodásmódok jelentek meg⁹⁰. Miért kerül elő a zene, amikor az ifjúság és a társadalom történeteit vizsgáljuk? „A zene (...) akkor válik különleges fontosságúvá, amikor a szavak *előtt*, a szavak *után*, vagy a *helyett* kell szólnia”⁹¹. Ez kiváltképp látszik az 1960-as, 1970-es évek ifjúsági zenéinek erőteljes megjelenésén és térhódításán. A zene valóban teret adott a fiataloknak, hogy kifejezzék viszonyukat a korhoz, és a „felnőtt” életről való véleményüket. Például a beatről így ír Losonczi: „Megfogható, látványos demonstrálása volt a hovatartozásnak és különösen a hova nem tartozásnak”⁹². A zenén keresztül részletes ifjúságleírást ad, annak minden társadalmi összefüggésével együtt.

A kultúra területén végzett kutatások egyike a színház intézményére összpontosít, „az ifjúság színházba járási szokásait, művelődési igényeit, színházzal kapcsolatos elvárásait”⁹³ méri. A Magyar Színházi Intézet Munkacsoportja 1974-75-ben folytatott kutatást, amelyről 1976-ban jelent meg tanulmány „Ifjúság és a színház” címmel. A kutatás célja volt ismereteket szerezni a fiatalságról, hogy aztán e tudás birtokában megtalálják a megfelelő módot az ifjúság erőteljesebb bevonására a színház „hatáskörébe”. 16 és 30 év közötti fiatalokat kérdeztek kérdőíves módszerrel, az ezer fős minta országosan reprezentatív volt. Kiegészítésként mélyinterjúkat végeztek, és iskolai dolgozatokat elemeztek. Fontosabb eredményei, hogy a színházba járást leginkább a szülő iskolai végzettsége határozza meg és csak másodsorban a fiatal saját végzettsége⁹⁴, a televízió igaz lemarad az „egész embert átfogó élmény nyújtásában (...) de a kultúra ismeret-szintű terjesztésében felbecsülhetetlen előnyökkel rendelkezik”⁹⁵, a nők kiemelkedő szerepet foglalnak el a színházlátogatásban⁹⁶.

A művelődés egyik fontos színtere volt a művelődési ház, ahol ifjúsági klubok működtek. 1971-72-ben folytatott vizsgálatot Sántha Pál „A művelődési otthonok ifjú látogatóiról”⁹⁷, melyet kérdőíves módszerrel, interjúztatással, tanulmányok elemzésével és az ezzel kapcsolatos dokumentáció vizsgálatával készítettek. Főleg a munkásifjúságra koncentrált a kutatás, a – már ismertetett – ifjúságpolitikai állásfoglalás okán. Vizsgálat alá vették, „hogyan a művelődési otthonok, hogyan veszik figyelembe, befolyásolják és elégítik ki a munkásfiatalok

90 Lsd. Losonczi, 1974, 9. p.

91 (kiemelés a szerzőtől) Lsd. Losonczi, 1974, 18. p.

92 Lsd. Losonczi, 1974, 269. p.

93 Almási Miklós – Kérész Gyula – Gervai András (1976): Ifjúság és a színház. Szociológiai vizsgálat 1974-1975. Budapest, MSZI, 5.p.

94 Lsd. Almási-Kérész-Gervai, 1976, 18. p.

95 Lsd. Almási-Kérész-Gervai, 1976, 45. p.

96 Lsd. Almási-Kérész-Gervai, 1976, 51. p.

97 Sántha Pál (1975): A művelődési otthonok ifjú látogatói. Budapest, Szakszervezetek Elméleti kutató intézete, 12. p.

szabad idő töltésre, kulturálódásra, társas életre irányuló igényeit”⁹⁸. A 14-25 éves korosztály a klubokat preferálja, főleg tizenévesek a meghatározóak, a nemi megoszlás viszonylag egyenlő.⁹⁹ Megfigyelhető még az, hogy minél inkább szórakozási típusú a program, annál több munkásfiatal van jelen¹⁰⁰.

Diósi Pál vezetésével 1976-77-ben szociológiai kutatás¹⁰¹ készült a kozák téri ifjúsági klub csoportviszonyairól és értékválasztásairól. A főleg 14-18 éves fiatalokból álló klub törzsközönségét szociogramm módszerével térképezték fel a vizsgálatban. Emellett interjúkat készítettek és kérdőíveket töltettek ki. Az értékorientációkat több dimenzióban vizsgálták, egyrészt a munka, másrészt a szabadidő síkjában¹⁰².

A fiatalok kulturális, művészeti magatartását vizsgálta Andrásy Mária és Vitányi Iván, 1979-ben megjelent „Ifjúság és kultúra” című tanulmányában. Az ifjúság és a szabadidő, életmód, művelődés összefüggései, a művelődési intézmények (mozi, színház, múzeum, hangverseny) és az amatőr művészi mozgalom mentén próbálják az ifjúság és a kultúra kapcsolatát feltárni.

Megállapítják, hogy a fiatalság magasabb aktivitást mutat a kulturális intézmények látogatásában, a művelődésben, mint az idősebb generáció¹⁰³. Ugyanakkor foglalkozás típusa mentén is különböznek a szabadidő felhasználás módjai, illetve a szabadidejükben más-más tevékenység kerül előtérbe. Az iskolai végzettség meghatározó a művelődés szempontjából, „az általános iskolát el nem végzett fiatal munkásoknak 5, az érettségizetteknek 55%-a az erősen művelődő”¹⁰⁴. A mozi a fiatalok legkedveltebb szabadidős tevékenysége. A színházba járó fiatalok száma 1964 óta emelkedett, ezt a tevékenységet leginkább a szülők iskolai végzettsége befolyásolja. A múzeumlátogatás már inkább az értelmiségi pályák felé törekvő középiskolásokat érinti. A zene kérdéskörében hangsúlyos szerepet kap a beat vizsgálata, amely eltérően más zenei műfajoktól megfér a többi műfaj mellett (leginkább a tánczenéhez kapcsolható). A tánczenéről, amit általános elfogadottság övez így olvashatunk. „A zenei műveltséggel rendelkezők, a zenét tanultak, a zeneértő családi környezetben felnövekvők

98 Lsd. Sántha, 1975, 10. p.

99 Lsd. Sántha, 1975, 3. p.

100 Lsd. Sántha, 1975, 4. p.

101 Diósi Pál (1981): Csoportviszonyok és értékválasztások a Kozák téri Ifjúsági Klubban. Klubvezetők Kiskönyvtára 22. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda Kozák tér, 173 p.

102 Lsd. Diósi, 1981, 116. p.

103 Lsd. Andrásy-Vitányi, 1979., 22. p.

104 Lsd. Andrásy-Vitányi, 1979., 25. p.

azonban éppen csak elfogadják, a zenét nem tanulók jobban szeretik, az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei pedig rajonganak érte”¹⁰⁵.

Az 1980-as évekre „két markáns irányzata alakult ki az ifjúsági problémák szociológiai megközelítésének”, az egyik a „társadalmi reprodukciós nézőpontú”, a másik pedig „a politikai szocializációs folyamatok elemzésén keresztül” közelítette meg a problémát¹⁰⁶. A rendszerváltás után is megmarad e két irányvonal, bár kissé más központi problémákkal. A következőkben a rendszerváltás utáni ifjúságkutatás főbb irányvonalait, fontosabb kutatásait és kiemelkedő személyiségeit veszem szemügyre.

¹⁰⁵ Lsd. Andrásy-Vitányi, 1979., 49. p.

¹⁰⁶ Stumpf István (1992): Az ifjúsági problémák értelmezése – ifjúsági kihívás az ezredfordulón IN: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): Rendszerváltozás és ifjúság. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 9-12. pp.

Irodalom

- Almási Miklós – Kérész Gyula – Gervai András (1976): Ifjúság és a színház. Szociológiai vizsgálat 1974-1975. Budapest, MSZI, 95 p.
- Ancsel Éva – Andics Jenő – Andorka Rudolf – Boros László – Falussy Béla – Gázsó Ferenc – Harcsa István – Huszár István – Kamarás Ferenc – Kéri László – Monigl István – Pataki Ferenc – Rédei Mária – Salamin Pálné – Tahin Tamás – Újvári József (1984): A magyar ifjúság a nyolcvanas években. MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó, 263 p.
- Andics Jenő (1984): Az ifjúság életkörülményei. Ifjúság és társadalom, Ifjúságstatisztikai Közlemények. Budapest, KSH, 335 p.
- Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris Kiadó, 785 p.
- Andrassy Márta – Vitányi Iván (1979): Ifjúság és kultúra. A fiatalok kulturális, művészeti magatartása. Kossuth Könyvkiadó, 164 p.
- Angelusz Róbert – Tardos Róbert (1977): A fiatalok és a sport (Adalékok egy empirikus kutatás eredményei alapján). Közlemények 5. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 21 p.
- Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István – Szabó Andrea (szerk., 2002): MOZAIK 2001, Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 11. p.
- Bauer Béla – Laki László – Szabó Andrea (2001): Ifjúság2000. Gyorsjelentés. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 65 p.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk., 2005): Ifjúság2004. Gyorsjelentés. Mobilitás, 113 p.
- Bauer Béla – Szabó Ildikó (2009): Ifjúság2008. Gyorsjelentés. Szociális és Munkaügyi Intézet, 151 p.
- Bauer Béla (2000): Fiatal vállalkozók értékválasztásai IN: Gábor Kálmán (szerk.): Társadalmi átalakulás. A szabadság mint esély? Szeged, Belvedere, 142-148. pp.
- Böhm Antal – Pál László (1978): A bejáró munkások társadalmunk szerkezetében IN: Szociológia, 3. sz., 379-395. pp.
- Cseh-Szombathy László – Ferge Zsuzsa – Gázsó Ferenc – Mérei Ferenc – Szelényi Iván – Szesztay András – Varga Károly (1970): Kutatási módszerek az ifjúságsszociológiában. Budapest, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 136 p.
- Demény Dezső (1974): A nemzedéki lét dimenziói IN: Korunk, 10. sz., 1063-1069. pp.
- Diósi Pál (1981): Csoportviszonyok és értékválasztások a Kozák téri Ifjúsági Klubban. Klubvezetők Kiskönyvtára 22. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda Kozák tér, 173 p.

- Fábr István – Horváth Tamás – Varga Noémi (2000): Empirikus ifjúságkutatások Magyarországon. Egy ifjúságkutatási adatbázis alapvonalai. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Jelenkor Társadalomkutató Műhely, 78 p.
- Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk., 2006): Ifjúságszociológia szemelvények. Szeged, Belvedere, 495 p.
- Gábor Kálmán – Kabai Imre – Matiscsák Attila (2003): Információs Társadalom és az ifjúság. Szeged, Belvedere, 54 p.
- Gábor Kálmán – Szemerszki Marianna (2006): Sziget Fesztivál 2005. Az új fiatal középosztály és az élettervezés. Budapest, Felsőoktatási Kutatóintézet, 54 p.
- Gábor Kálmán (2000): Az ifjúságszociológia irányai IN: Bauer Béla (szerk.): Sűsű a társadalomban. Társadalomismereti olvasókönyv. Budapest, Új Mandátum, 153-173. pp.
- Gábor Kálmán (2000a): A középosztály szigete. Szeged, Belvedere, 136 p.
- Gábor Kálmán (2000b): Bevezetés IN: Gábor Kálmán (szerk.): Társadalmi átalakulás. A szabadság mint esély? Szeged, Belvedere, 13-36. pp.
- Gábor Kálmán (2004): Globalizáció és ifjúsági korszakváltás IN: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben konferencia 2002. december 18. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest. Szeged, Belvedere, 28-72. pp.
- Gábor Kálmán (2005): Sziget-kutatások 2000-2004 IN: Jancsák Csaba – Tarnay István (szerk.): Fesztiválok ifjúsága és a drog. Szeged, Belvedere, 7-27. pp.
- Gábor Kálmán (2006): Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években IN: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk., 2006): Ifjúságszociológia szemelvények. Szeged, Belvedere, 366-383. pp.
- Gábor Kálmán (2009): Ifjúságkutatás és ifjúságpolitika IN: Bíró István (szerk.): Csatlakozás az európai ifjúsági térséghez 3.0. Szeged, Európai Ifjúsági Kutató-, szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ, 8-15. pp.
- Gazsó Ferenc – Laki László (1999): Esélyek és orientációk (Fiatalok az ezredfordulón). Budapest, OKKER, 180 p.
- Gazsó Ferenc – Laki László (2004): Fiatalok az újkapitalizmusban. Budapest, Napvilág Kiadó, 214 p.
- Gazsó Ferenc – Pataki Ferenc – Várhegyi György (1971): Diákéletmód Budapesten. Budapest, Gondolat, 302 p.
- Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk., 1992): Rendszerváltozás és ifjúság. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 159 p.
- Gazsó Ferenc – Szénási Józsefné (szerk., 1975): A munkásosztály és az ifjúság I. rész. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 182 p.

- Gazsó Ferenc – Szénási Józsefné (szerk., 1975): A munkásosztály és az ifjúság II. rész. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 215 p.
- Gazsó Ferenc – Vlagyimir Subkin (1984): Dolgozó ifjúság, orientációk és életutak (Egy nemzetközi összehasonlító szociológia kutatás tapasztalatai). Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 238 p.
- Gazsó Ferenc (1987): Társadalmi folyamatok az ifjúság tükrében. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 90 p.
- Gazsó Ferenc (1992): Rendszerváltás és ifjúság IN: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): Rendszerváltás és ifjúság. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 13-22. pp.
- Gazsó Ferenc – Pataki Ferenc (1970): Pályák vonzásában. Ifjúságszociológia 2. Budapest, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 143 p.
- Gombár József (1967): Gondolatok az ifjúságszociológiáról IN: Ifjúkommunista, 9. sz., 29-31. pp.
- Hornyánszky Károlyné – Szabó Vilmos – Török L. Gábor (1984): Válogatott bibliográfia az ifjúságról 1972-1981. Budapest, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 550 p.
- Horváth Sándor (2008): Erika és az Óriáskerék. Ifjúsági lázadás és új társadalmi identitások létrehozása az 1960-as években IN: Horváth Sándor (szerk.): Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 321-353. pp.
- Hutson, Susan – Liddiard, Mark (1990): Youth homeless in Wales IN: Wallace, Claire – Cross, Malcolm (szerk.): Youth in transition: The sociology of Youth and Youth Policy. London, The Falmer Press, 164-181. pp.
- Ifjúság2004. A kutatás egyes részeredményei IN: Kapocs, VI. évf., 2. sz., 2007. április, 20-33. pp.
- Józsa Péter – Leenhardt, Jacques (1981): Két főváros – két regény – két értékvilág. Olvasásszociológiai kísérlet. Gondolat, 530 p.
- Józsa Péter (1972): Kulturális blokkok Budapesten. A kutatás kiindulópontja, hipotézisei, tervezete, vázlatos ismertetése és néhány részeredménye. Budapest, Népművelési Intézet, Kutatási Osztály, 110 p.
- Józsa Péter (1973): Kulturális blokkok Budapesten. Részeredmények III. Népművelési Intézet, 186 p.
- Józsa Péter (1979a): A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele, érték- és mentalitás-struktúrája. A KISZ KB Ifjúságkutató Csoportjánál 1973/74-ben lezajlott felvétel anyagai. I., kötet, Dokumentáció - Előzetes jelentés. Budapest, Népművelési Intézet., 189 p.
- Józsa Péter (1979b): A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele, érték- és mentalitás – struktúrája. A KISZ KB Ifjúságkutató Csoportjánál 1973/74-ben lezajlott felvétel anyagai. III., kötet, Zárótanulmány. Budapest, 187 p.

- Katona Katalin (1967): Ifjúságunk problémái. Budapest, Gondolat Kiadó, 206 p.
- Lakatos Judit (2004): Ifjúsági munkanélküliség. Az ifjúság munkaerőpiaci helyzete a 90-es évek közepén, a munkelő-felmérés adatai alapján IN: Gábor Kálmán (szerk.): Társadalmi átalakulás. A szabadság mint esély? Szeged, Belvedere, 58-63. pp.
- Losonczi Ágnes (1974): Zene – Ifjúság Mozgalom. Budapest, Zeneműkiadó, 338 p.
- Mannheim, Karl (1969): A nemzedéki probléma IN: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.): Ifjúságszociológia. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 31-67. pp.
- Marián Béla (2004): Érzelmi és ideológiai dimenziók a középiskolások pártválasztásaiban IN: Gábor Kálmán (szerk.): Társadalmi átalakulás. A szabadság mint esély? Szeged, Belvedere, 207-208. pp.
- Mead, Margaret (2006): Kultúra és elkötelezettség. A generációk közti új viszonyok a hetvenes években (Részletek) IN: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): Ifjúságszociológia szemelvények. Szeged, Belvedere, 19-44. pp.
- Nemeskéri István (2002): Módszertani keretek IN: Bauer Béla – Laki László – Szabó Andrea (szerk.): Ifjúság2000. Tanulmányok I. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 19-32. pp.
- Petrikás Árpád (1969) Ifjúságkutatás a felnövő nemzedék nevelésének szolgálatában IN: Illés Lajosné (szerk.): Ifjúságkutatás. Budapest, Tankönyvkiadó, 5-22. pp.
- Rácz József (1995): Ifjúsági marginalizáció, ifjúsági szubkultúrák IN: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): Vesztesek. Ifjúság az ezredfordulón. Budapest, Ezredforduló Alapítvány, 46-69. pp.
- Stumpf István (1992): Az ifjúsági problémák értelmezése – ifjúsági kihívás az ezredfordulón IN: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): Rendszerváltozás és ifjúság. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 9-12. pp.
- Stumpf István (1992): Ifjúság és politika IN: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): Rendszerváltozás és ifjúság. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 23-32. pp.
- Szabó Ildikó – Horváth Ágnes – Marián Béla (1996): Főiskolások állampolgári kultúrája. Empirikus vizsgálat két kecskeméti főiskola hallgatói körében. MTA P.T.I. Etnoregionális Kutatóközpont Munkafüzetek 14. szám. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, 48 p.
- Szabó Ildikó – Horváth Ágnes – Marián Béla (1997): Történelem és politika a főiskolások állampolgári kultúrájában. Empirikus vizsgálat két kecskeméti főiskola hallgatói körében IN: Forrás, 1997/1, 46-61. pp.
- Szapu Magda (2002): A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák. Budapest, Századvég, 414 p.
- Szász János (1970): Ifjúságszociológia és társadalmi gyakorlat IN: Valóság, 9. sz., 56-61. pp.

- Szczepanski, Jan (1969): A felsőoktatás szociológiája (A szerző hozzájárulásával rövidített változat). Budapest, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, 216 p.
- Szentirmai László (1976): Egyetemi hallgatók Szegeden. A munkaidő és a szabadidő tevékenységstruktúrája. Budapest, Gondolat, 306 p.
- Vajó Péter (1969): Az ifjúság megismerésének tudományos kérdései és az ifjúságkutatás problémái IN: Ifjúkommunista, 8-9. sz., 46-49. pp.
- Vályi Gábor (2006): Közösségek hálózati kommunikációja IN: S. Nagy Katalin – Szakadát István (szerk.): Média és társadalom. Műegyetemi Kiadó, 43-54.pp.
- Vitányi Iván (1969, szerk.): Beat. Budapest, Zenemű Kiadó, 186 p.
- Vitányi Iván (1972): Az ifjúság zenei magatartásvizsgálata Magyarországon. Rádió és Televízió Szemle, 4. sz., 14-25. pp.

